

บทบาทของคนจีนในการพัฒนาลุ่มน้ำท่าจีน
The role of Chinese people in developing
the Tha Chin river basin

Received: *May 22, 2019*

Revised: *August 29, 2019*

Accepted: *December 19, 2019*

สุภาพร คชรัตน์

Supaporn Kacharat

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

Research Institute for Languages and Cultures of Asia, Mahidol University

supaporn.kah@mahidol.ac.th

บทคัดย่อ

คนจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองไทยเป็นเวลาช้านาน ด้วยความขยันหมั่นเพียรและความชำนาญทางการค้าจึงทำให้คนจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จในชีวิต บทความนี้ต้องการนำเสนอถึงบทบาทของคนจีนในการพัฒนาลุ่มน้ำท่าจีน โดยศึกษาเรื่องราวของคนจีนและบทบาทของคนจีนที่อพยพเข้ามาอาศัยในเขตลุ่มน้ำท่าจีน ผ่านการศึกษาในโครงการยูวีวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จังหวัดนครปฐม และการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนจีนในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า คนจีนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนความเจริญสู่ลุ่มน้ำท่าจีนทั้งในฐานะที่เป็นแรงงานชุด คลอง สร้างทางรถไฟ ปลูกสิ่งก่อสร้างต่างๆ เป็นผู้ริเริ่มกิจการอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายในนครชัยศรี เป็นพ่อค้าคนกลางในอุตสาหกรรมค้าข้าว ถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำสวนยกร่องให้แก่คนไทย ริเริ่มอาชีพการเลี้ยงหมู การทอผ้าดำ และอาชีพทำไต้ะจีน เป็นต้น นอกจากนี้บทบาทสำคัญของคนจีนในลุ่มน้ำท่าจีน ก็คือบทบาทการเป็น "พ่อค้า" ที่เป็นผู้บุกเบิกการค้าขายในตลาดริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน ด้วยลักษณะนิสัยที่ขยันหมั่นเพียร ประกอบกับความชำนาญในการค้าขายซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของคนจีน จึงทำให้คนจีนประสบความสำเร็จในการค้า ยิ่งไปกว่านั้น คนจีนในลุ่มน้ำท่าจีนยังมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มตามความเชื่อโดยมีศาลเจ้าและสมาคมจีนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และให้ความช่วยเหลือกันในหมู่สมาชิก ตลอดจนเสริมสร้างการธำรงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไว้อย่างเหนียวแน่นจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : คนจีนในประเทศไทย, การพัฒนา, ลุ่มน้ำท่าจีน

Abstract

Chinese people migrated to settle in Thailand for a long time. Their diligence and commercial expertise made them to be progressive and successful in their lives. This article presents the role of the Chinese people in developing the Tha Chin River Basin by studying the stories of Chinese people who migrated to live in the Tha Chin River Basin and their roles through studying in Youth Research in Local History of Central Thailand for Nakhon Pathom Students Project and reviewing literature and researches related to Chinese people in Thailand. The study reveals that Chinese people were important mechanism for driving prosperity into the Tha Chin River Basin as laborers who dug canals around the Tha Chin River Basin, built railways and various buildings. The Chinese people were also the initiator of the sugar industry in Nakhon Chai Si area, the middlemen in the rice trading industry and brought the knowledge of gardening to Thai people. Moreover, they initiated the career of swineherd, weaving of black clothes and Chinese banquet business in Nakhon Pathom as well. In addition, the important role of Chinese people in the Tha Chin River Basin was the role of "merchant" who pioneered the trade in the markets along the Tha Chin River. Hard-working combined with the expertise in the trade which was Chinese people's unique characteristics thus made the Chinese people successful in trade. Moreover, the Chinese people in the Tha Chin River Basin also gathered as a group according to their beliefs and helped each other among members as well as strengthening the ethnic identity nowadays.

Keywords: Chinese people in Thailand, development, Tha Chin River basin

1. บทนำ

ลุ่มน้ำท่าจีนเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วยประชากรหลากหลายเชื้อชาติอาศัยอยู่ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นคนไทย จีน มอญ ไทยทรงดำ ลาวครั่ง และอื่นๆ ในกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ “คนจีน” นับเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ที่มีบทบาทต่อการพัฒนาพื้นที่แถบลุ่มน้ำท่าจีนเป็นอย่างยิ่ง จากโครงการยูวีวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พื้นที่ภาคกลางทั้งหมด 114 โครงการ และแบ่งเป็นโครงการของจังหวัดนครปฐม 25 โครงการนั้น ผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้ประสานงานโครงการยูวีวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จังหวัดนครปฐม พบว่า มีโครงการของจังหวัดนครปฐม จำนวน 9 โครงการที่กล่าวถึงประเด็นที่มีความสัมพันธ์กับ “คนจีน” จึงเป็นการจุดประกายว่าน่าจะได้ศึกษาเพิ่มเติมถึงเรื่องราวและบทบาทของคนจีนที่อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำท่าจีน ดังนั้น บทสังเคราะห์นี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องราวของคนจีนตั้งแต่การอพยพเข้ามาลงหลักปักฐาน การทำมาหากิน ตลอดจนศึกษาถึงบทบาทของคนจีนในพื้นที่ดังกล่าวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันผ่านการศึกษาเชิงสังคมและวัฒนธรรม โดยใช้แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์และการดำรงชาติพันธุ์เป็นกรอบในการสังเคราะห์

2. ขอบเขตเนื้อหาการสังเคราะห์

ในการเขียนบทความสังเคราะห์ครั้งนี้จะใช้ข้อมูลจากการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนคนจีนในแถบลุ่มน้ำท่าจีนจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผสมผสานกับผลงานของยูวีวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นพื้นที่ภาคกลาง จังหวัดนครปฐม ที่ศึกษาเรื่องราวของคนจีนในพื้นที่นครปฐม เพื่อให้สามารถเห็นภาพความสำคัญของบทบาทคนจีนต่อการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนได้อย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้น โดยรายชื่อผลงานยูวีวิจัยที่นำมาใช้มีดังนี้

- 1) โครงการกุ้ยเลี้ยวที่ (กำลังจะ) หายไป โรงเรียนมหิตลวิทยานุสรณ์
- 2) โครงการตามรอยชีวิตริมคลองมหาสวัสดิ์ โรงเรียนมหิตลวิทยานุสรณ์
- 3) โครงการคลองเจดีย์บุชากับวิถีชีวิตคนจีน (โรงเจชอย 2) โรงเรียนศรีวิชัยวิทยา
- 4) โครงการการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในชุมชนโรมัน จังหวัดนครปฐม โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา
- 5) โครงการตามรอยสุนทรภู่ย้อนดูคลองโยง โรงเรียนบ้านคลองโยง
- 6) โครงการสืบค้นหัตถศิลป์ที่หายไป โรงเรียนบ้านคลองสว่างอารมณ์
- 7) โครงการตำนานวัดมะเกลือ โรงเรียนวัดมะเกลือ (กาญจนลักษณ์)
- 8) โครงการวิถีชีวิตชุมชนคลองจินดา โรงเรียนปรีดารามวิทยา
- 9) โครงการวิถีชุมชนคลองจินดา : แหล่งเพาะช่างล้ำไม้ โรงเรียนวัดจินดาราม

3. บทบาทของคนจีน : ความสำคัญต่อลุ่มน้ำท่าจีน

3.1 แร่งงานจีน : กลไกสำคัญในการขับเคลื่อนความเจริญสู่ลุ่มน้ำท่าจีน

ลุ่มน้ำท่าจีนเป็นลุ่มน้ำหลักซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของที่ราบลุ่มภาคกลางในประเทศไทย มีแม่น้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำสำคัญสายหลักสายเดียว ซึ่งแม่น้ำท่าจีนนั้นเป็นลำน้ำสาขาที่แยกตัวจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดอุทัยธานีกับจังหวัดชัยนาท โดยเป็นแม่น้ำที่ไหลผ่านจังหวัดชัยนาท สุพรรณบุรี นครปฐม สมุทรสาคร ก่อนจะไหลออกสู่อ่าวไทยที่ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมืองฯ จังหวัดสมุทรสาคร มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 325 กิโลเมตร แม่น้ำท่าจีนนี้มีชื่อเรียกหลายชื่อตามชื่อชุมชนปากแม่น้ำนั้นๆ เมื่อไหลผ่านจังหวัดชัยนาท บริเวณปากคลองมะขามเฒ่า เรียกว่า “แม่น้ำมะขามเฒ่า” ไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี เรียกว่า “แม่น้ำสุพรรณบุรี” ไหลผ่านจังหวัดนครปฐม เรียกว่า “แม่น้ำนครชัยศรี” เมื่อไหลผ่านจังหวัดสมุทรสาครและลงสู่อ่าวไทย เรียกว่า “แม่น้ำท่าจีน”

บริเวณลุ่มน้ำท่าจีนมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มยาวริตามลำน้ำ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและทางทิศตะวันออกของลุ่มน้ำแม่กลอง พื้นที่ส่วนใหญ่กินบริเวณครอบคลุม 3 จังหวัด คือ จังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร ลุ่มน้ำทั้งสามนี้เป็นส่วนหนึ่งของที่ราบภาคกลางตอนล่าง จึงทำให้เมืองบริเวณลุ่มน้ำท่าจีนมีอาณาบริเวณติดต่อสัมพันธ์กับดินแดนรอบข้าง และด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ซึ่งมีคลองสาขามากมาย มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูกและการตั้งถิ่นฐาน จึงทำให้เป็นดินแดนสำคัญที่มีบทบาทมาตั้งแต่สมัยทวารวดี อยุธยา และรัตนโกสินทร์ ความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าวจึงเป็นสิ่งดึงดูดให้ผู้คนหลากหลายเชื้อชาติวัฒนธรรมเข้ามาอาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ดังกล่าว และนับเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมมาตั้งแต่ยุคทวารวดี ซึ่งคนจีนจะเข้ามาอยู่ในแถบลุ่มน้ำท่าจีนตั้งแต่เมื่อใดนั้นไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่สันนิษฐานกันว่าน่าจะเข้ามาอยู่ในบริเวณนี้ไม่ต่ำกว่า 200 ปีมาแล้ว จากการสืบค้นทางประวัติศาสตร์ในเรื่องของคนจีนที่มีความเชื่อมโยงกับลุ่มน้ำท่าจีนพบว่า คนจีนเป็นชนชาติที่เข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่บริเวณนี้อย่างมาก ตามเอกสารโบราณของจีนที่ชื่อ *ไผ่ผิงอิ้อหล่า* ได้พูดถึงอาณาจักรหนึ่งของประเทศไทยคือ “อาณาจักรทวารวดี” แสดงให้เห็นว่าคนจีนในราชวงศ์สุยต้องมีการติดต่อกับอาณาจักรทวารวดี อันมีเมืองนครปฐมเป็นศูนย์กลาง (Li Serng, Phrompat, Raisooksiri & Noipitak, 1997, pp.26-27) และข้อความใน *จดหมายเหตุของหลวงจีนอี้จิง* หรือ *หนานไห่ จี้ กุ้ย เน่ ผ่า จ้วง* ซึ่งเป็นพระที่มีชื่อเสียงในราชวงศ์ถัง (ค.ศ.671) มีข้อความระบุถึงดินแดนนครชัยศรีไว้ว่า “ทางตะวันออกเฉียงใต้ของแคว้นซี หลี ซา ตา ล้อ ซึ่งหมายถึงแคว้นศรีเกษตรในประเทศพม่า มีแคว้นที่เรียกว่าหล่ง ยะ ลิว หรือหล่ง เกีย ฉู หรือนครชัยศรีอยู่เป็นนครใหญ่ มีความรุ่งเรืองทางพุทธศาสนามีพระสถูปเจดีย์ขนาดใหญ่เป็นจำนวนมาก ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้เรียกบริเวณนี้ว่า “เมืองนครปฐม” (Wallipodom, 1982, p.7)

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี บริเวณลุ่มน้ำท่าจีนถือเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา เป็นดินแดนที่ประกอบไปด้วยผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ทั้งกลุ่มไทย มอญ เขมร ตลอดจนคนจีน ซึ่งมีบทบาทมากในฐานะของการเป็นแรงงาน พ่อค้าย่อย และพ่อค้าคนกลาง ซึ่งคนจีนเหล่านี้กระจายตัวตั้งถิ่นฐานค้าขายทั่วราชอาณาจักรอยุธยารวมทั้งบริเวณลุ่มน้ำท่าจีนด้วย ในสมัยนั้น จำนวนประชากรยังมีไม่มากนักและส่วนใหญ่ยังกระจุกตัวอยู่ในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำรวมถึงลุ่มน้ำท่าจีน ซึ่งมีชุมชนที่เติบโตอยู่ในระดับเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครองและเศรษฐกิจในยุคนั้น ได้แก่ บริเวณเมืองสุพรรณบุรีและเมืองนครชัยศรี

เมือง “นครชัยศรี” หรือนครปฐมโบราณ เป็นเมืองที่มีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูกด้วยตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีน (ในช่วงที่ไหลผ่านนครปฐมจะเรียกว่า “แม่น้ำนครชัยศรี”) ครั้นต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งได้ย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่เมืองบางกอกหรือกรุงเทพมหานคร การคมนาคมทางน้ำจากเมืองหลวงมานครปฐมก็ทำได้สะดวกเพราะมีอาณาเขตอยู่ใกล้กัน อีกทั้งยังอยู่ห่างจากทะเลไม่มากนัก จึงเป็นเหตุที่เอื้อให้คนจีนเข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ ซึ่งชื่อของแม่น้ำท่าจีนนั้นก็ได้มาจากชุมชนคนจีนตรงปากน้ำไหลออกอ่าวไทยที่เป็นท่าจอดสำเภากิจ (ตั้งแต่ยุคสุวรรณภูมิ) ซึ่งน่าจะมีขึ้นราว 500 ปีมาแล้ว (ในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ) ในพระอัยการตำแหน่งนายทหารหัวเมือง เรียกเมืองที่มีขึ้นภายหลังว่า เมืองท่าจีน (Wongtes, 2009) และจากการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณนี้เป็นจำนวนมาก จึงทำให้นครชัยศรีกลายเป็นแหล่งคนจีนที่สำคัญของประเทศ (Hor Jor Chor., Ror.5 Mor.2. 19/4, 1911) โดยชุมชนเดิมที่อาศัยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำนครชัยศรีก่อนรัชกาลที่ 3 จะเป็นคนไทย คนจีน และมีคนชาติอื่นบ้าง ประปราย และเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมน้ำเป็นส่วนใหญ่ การประกอบอาชีพในสมัยนั้นเป็นเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพ ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าหลังจากมีสนธิสัญญาบาวริงใน พ.ศ.2398 (Jindamaneeroj, 1989, pp.83-84)

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ของลุ่มน้ำท่าจีนครอบคลุม 3 จังหวัดสำคัญ ได้แก่ สุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร ด้วยความที่พื้นที่บริเวณจังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดนครปฐมเป็นที่ราบกึ่งบริเวณกว้าง และมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การทำไร่ทำนา จึงทำให้มีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณนี้อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่สมัยทวารวดีถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยมักจะทำตั้งถิ่นฐานกระจุกตัวอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำและริมคลองเท่านั้น เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรมและการสัญจรทางน้ำซึ่งเป็นการคมนาคมหลักในยุคก่อน สำหรับจังหวัดสมุทรสาครนั้น บางส่วนน้ำทะเลท่วมถึง และมีดินเค็มจึงไม่เหมาะต่อการเกษตรกรรมทำให้ไม่ค่อยมีผู้คนอาศัยอยู่นัก จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จึงได้มีคนจีนมาค้าขาย ทำการประมง ใช้แรงงาน และทำอุตสาหกรรมในพื้นที่มากขึ้น (Jindamaneeroj, 2011, p.24)

เมื่อพิจารณาถึงนโยบายไทยที่มีต่อคนจีน พบว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองไทยของคนจีน ในยุคแรกตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปี พ.ศ.2453 นับเป็นช่วงเวลาที่ให้สิทธิพิเศษแก่คนจีน

กล่าวคือ สามารถอพยพเข้ามาในเมืองไทยได้อย่างอิสระ ไม่จำกัดจำนวน ไม่ต้องเข้ารับการเกณฑ์แรงงานหรือสังกัดเจ้านายคนใดคนหนึ่งเหมือนอย่างคนไทย สามารถทำการค้าและย้ายไปลงหลักปักฐานในถิ่นฐานต่างๆ ทั่วประเทศอย่างอิสระเสรี และแต่งงานกับหญิงไทยได้ สำหรับภาษีพลเมืองนั้น คนจีนจะเสียเพียง 3 ปีครั้ง ครั้งละ 6 สลึง ซึ่งนับว่าน้อยกว่าคนไทย อีกทั้งราชสำนักไทยเองได้พระราชทานตำแหน่ง ยศถาบรรดาศักดิ์ แก่คนจีนที่บำเพ็ญประโยชน์แก่สังคมไทย ตัวอย่างเช่น ผู้รับเหมาเก็บส่วยอากรและผู้อำนวยการกรมท่าซ้ายของราชสำนักซึ่งเป็นคนจีน เป็นต้น (Thanapokai, 2005, p.114) ในยุคนั้นสยามประเทศจึงเป็นจุดหมายปลายทางสำคัญสำหรับคนจีนโพ้นทะเลที่หนีความอดอยากยากจนเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในเมืองไทย และดินแดนลุ่มน้ำท่าจีนก็นับเป็นจุดหมายหลักที่คนจีนเข้ามาลงหลักปักฐาน

ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์มีการอพยพย้ายถิ่นของผู้คนเข้ามาทำมาหากินในบริเวณลุ่มน้ำท่าจีนอย่างต่อเนื่อง เกิดการแผ้วถางทาง ขุดลอกคูคลองเพื่อใช้เป็นเส้นทางคมนาคม แรงงาน “จีน” ในยุคนั้นถือเป็นแรงงานสำคัญในการขุดคลองต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ดังปรากฏในงานยิววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหลายชิ้น เช่น ขุดคลองโยง¹ (Parnsung, 2009) คลองเจดีย์บูชา² (Palee, 2009) คลองแจ็ก³ (Khamsatit, 2009) คลองมหาสวัสดิ์⁴ (Inprkon, 2009) คลองนราภิรมย์⁵ (Prametyothin, 2009) และคลองจินดา⁶ (Khumpongpan, 2009; Pinmanee, 2009) เป็นต้น นอกเหนือจากเป็นแรงงานสำคัญในการขุดคลองแล้ว แรงงานจีนนับเป็นแรงงานสำคัญในการสร้างทางรถไฟและปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆ โดยอยู่ภายใต้การควบคุมของแม่กองคนจีนอีกทีหนึ่ง

3.2 อุตสาหกรรมน้ำตาลทรายในนครชัยศรี : ยุคทองของชาวมังกรแห่งลุ่มน้ำท่าจีน

อุตสาหกรรมน้ำตาลทรายเป็นอุตสาหกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงต้นรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ดังปรากฏรายละเอียดในเอกสารของนายจอห์น ครอว์ฟอร์ด ที่บันทึกไว้ว่ามีการผลิตน้ำตาลจากอ้อย โดยคนจีนเป็นผู้ปลูกนับตั้งแต่ต้นรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยแล้ว (Jindamaneeroj, 2011, p.84) ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 พ.ศ.2369 ไทยได้ทำสนธิสัญญาเบอร์นีกับประเทศอังกฤษ ทำให้เกิดการเปิดเสรีทางการค้าและมีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น เศรษฐกิจบริเวณลุ่มน้ำนครชัยศรีจึงขยายตัวมากขึ้นตามไปด้วย และในช่วงเวลาดังกล่าวนี้เอง คนจีนได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่บริเวณนครชัยศรีเป็นจำนวนมาก โดยบันทึกของบาทหลวงยอก (Research and Development Institute, Silpakorn University, 1989, p.52) กล่าวไว้ว่า มีการตั้งโรงงานน้ำตาลในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึง 30 โรง มีการใช้แรงงานคนจีนเป็นจำนวนมาก โดยแต่ละโรงจะใช้แรงงานประมาณ 200 คน และแรงงานคนจีนส่วนหนึ่งเป็นคนปลูกอ้อย เพราะแรงงานจีนเป็นแรงงานอิสระที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก โดยที่แรงงานไทยในสมัยนั้นยังผูกติดอยู่กับระบบไพร่ จึงไม่สามารถจะออกมาทำงานต่างถิ่นหรือรับจ้างอิสระได้ เหมือนกับคนจีน ดังนั้น คนจีนจึงเป็นแรงงานสำคัญในการปลูกอ้อยเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในการทำน้ำตาลทราย

กล่าวกันว่าคนจีนเป็นผู้ที่ดำเนินกิจการผลิตน้ำตาลทรายเกือบทั้งหมด ตั้งแต่เป็นแรงงาน ปลูกอ้อย ตัดอ้อย และบุคลากรในโรงงาน ได้แก่ ผู้จัดการที่เรียกว่าหลงจูหรือหลงจู๋นายโรงหีบ หัวหน้าคนงานที่เรียกว่าจิ้นเตง นายช่างหรือใส่หู้ เสมียน กุสึในโรงงาน เจ้าของโรงงานน้ำตาล และผู้ผูกขาดการเก็บภาษีน้ำตาลทรายเป็นคนจีนแทบทั้งหมด (Lertpanichkul, 2002, p.83) ซึ่งสอดคล้องกับ Wongwipark (1988) ที่กล่าวถึงคนจีนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดนครปฐมไว้ในรายงานการศึกษาเรื่องการศึกษาวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคตะวันตกว่า กลุ่มชาวจีนและมุสลิมเป็นกลุ่มที่อพยพเข้ามาในภูมิภาคตะวันตกเพราะเหตุผลทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยเข้ามาทำการค้าและปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น อ้อยและฝัก มากกว่าประกอบกิจการอย่างอื่น นอกจากนี้เซอร์ จอห์น บาวริง ยังได้เขียนบันทึกอ้างอิงไว้ว่า การผลิตน้ำตาลทุกหนแห่งในเมืองไทยอยู่ภายใต้การควบคุมของคนจีน ฉะนั้นกิจการอุตสาหกรรมนี้ น่าจะเป็นการลงทุนโดยคนจีน แรงงานปลูกอ้อยและแรงงานในโรงงานเป็นคนจีนเป็นส่วนใหญ่ (Jindamaneeroj, 2011, p.85) ดังนั้น ในยุคนั้นคนจีนน่าจะอพยพเข้ามากระจุกตัวอย่างเห็นได้ชัดในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนบริเวณลุ่มน้ำนครชัยศรีเพื่อทำงานในอุตสาหกรรมน้ำตาลทราย ซึ่งการปลูกอ้อยในพื้นที่นครชัยศรีจะมีมากกว่าบริเวณเมืองสุพรรณบุรี จึงทำให้เมืองนครชัยศรีกลายเป็นเมืองที่มีความสำคัญในลุ่มน้ำท่าจีนในฐานะที่มีคนจีนอาศัยอยู่ในพื้นที่มากกว่าเมืองสุพรรณบุรีในยุคนั้น และในเวลาต่อมาคนจีนบริเวณลุ่มน้ำท่าจีนจึงได้มีโอกาสเก็บหอมรอมริบ สร้างเนื้อสร้างตัว และมีบทบาททางเศรษฐกิจอย่างยิ่งหลังการเปิดการค้าเสรีในช่วงปลายรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ตัวอย่างชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีบทบาทต่อเศรษฐกิจในลุ่มน้ำท่าจีนยุคนั้น ได้แก่ พระภิกษุสมมติบริบูรณ์ (โพธิ์) ซึ่งเป็นเจ้าภาษีอ้อย และมีทุนตั้งโรงงานอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายในนครชัยศรีในสมัยต้นรัชกาลที่ 4 (Jindamaneeroj, 1989, p.83)

การเข้ามาของอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายก่อให้เกิดการลงทุนสร้างโรงงานในพื้นที่ การขุดคลองสายหลักที่สำคัญในสมัยรัชกาลที่ 4 คือ คลองเจดีย์บูชา (พ.ศ.2401) และคลองมหาสวัสดิ์ (พ.ศ.2403) ซึ่งแรงงานหลักในการขุดคลองก็คือแรงงานจีน ทำให้การปลูกอ้อยตามริมน้ำนครชัยศรีในสมัยรัชกาลที่ 2-3 ได้เริ่มขยายพื้นที่มายังบริเวณตำบลวังตะกั่ว ใกล้กับพระปฐมเจดีย์ และใช้ลำคลองสองสายนี้เชื่อมสู่มแม่ท่าจีนในการขนอ้อยและน้ำตาลทรายจากโรงงานเข้าสู่กรุงเทพฯ (Jindamaneeroj, 2011, p.89)

อุตสาหกรรมน้ำตาลทรายเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด มีการเข้ามาขอร่วมทุนจากบริษัท Indo Chinese Sugar Company Limited ซึ่งเป็นบริษัทของอังกฤษ เข้ามาตั้งโรงงานน้ำตาลทรายพร้อมเครื่องจักรขนาดใหญ่ในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำนครชัยศรี เป็นกิจการลงทุนของต่างชาติขนาดใหญ่ ใช้แรงงานคนถึง 3,000 คน ต่อมาเกิดน้ำท่วมบริเวณลุ่มน้ำท่าจีนในปี พ.ศ.2414 ทำให้เกิดความเสียหายต่อการปลูกอ้อย ผนวกกับต่างประเทศซึ่งเคยเป็นลูกค้าของไทยอย่างอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ จีน อินเดีย และญี่ปุ่น มีการผลิตน้ำตาลส่งออกสู่ตลาดโลกมากขึ้น และจำหน่ายในราคาที่ต่ำกว่าน้ำตาลทรายจากไทย ความต้องการน้ำตาลทรายจากไทยจึงลดลงอย่างมาก จนกระทั่งกิจการอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายเริ่มซบเซาและยกเลิกไปในที่สุดปลายรัชกาลที่ 5

เมื่อโรงงานน้ำตาลทรายเลิกไป คนจีนรับจ้างซึ่งเป็นแรงงานเพาะปลูกอ้อยส่วนใหญ่ก็หันไปประกอบอาชีพอื่น เช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงหมู หรือค้าขายแทน

3.3 ยุคข้าวรุ่งเรือง : บทบาทของคนจีนในฐานะพ่อค้าคนกลาง

หลังการทำสนธิสัญญาบาวริง พ.ศ.2398 ในสมัยรัชกาลที่ 4 ก่อให้เกิดการเปิดเสรีทางการค้ามากกว่าเดิม ซึ่งส่งผลต่อลุ่มแม่น้ำท่าจีนอย่างชัดเจน ความต้องการข้าวบริเวณลุ่มแม่น้ำนครชัยศรีก็มีมากขึ้นด้วย ในบริเวณลุ่มน้ำท่าจีนแถบจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐมเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การปลูกข้าว เมื่อไทยเปิดการค้าเสรีได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองมาเป็นผลิตเพื่อการค้า ข้าวกลายเป็นสินค้าสำคัญในการส่งออก ชาวบ้านต่างหันมาปลูกข้าวในบริเวณลุ่มน้ำท่าจีนมากขึ้น ขณะที่การปลูกอ้อยเริ่มทำกำไรได้น้อยกว่าการปลูกข้าว และความต้องการน้ำตาลของตลาดโลกจากไทยเริ่มลดลงตั้งแต่ปี พ.ศ.2410 (Jindamaneroj, 2011, p.43) ทำให้อุตสาหกรรมการผลิตน้ำตาลที่เมืองนครชัยศรีค่อยๆ ลดลง และยุติบทบาทในที่สุดในปี พ.ศ.2421

เมื่ออุตสาหกรรมน้ำตาลปิดตัวลง คนจีนซึ่งเป็นกลุ่มคนหลักที่ประกอบกิจการโรงน้ำตาลก็ได้ผันตัวเองเข้าสู่อุตสาหกรรมการค้าข้าวในฐานะพ่อค้ารายย่อยและพ่อค้าคนกลาง อันเนื่องจากความเป็นอิสระ สามารถเดินทางค้าขายไปยังต่างถิ่นได้ แม้ว่าในปลายสมัยรัชกาลที่ 5 จะได้มีการยกเลิกระบบทาสแล้ว แต่กลุ่มอื่นในแถบลุ่มน้ำท่าจีนไม่ว่าจะเป็นคนไทย ลาว เขมร มอญ หรือญวนก็ยังไม่มีความชำนาญในการค้า การเดินทางตลอดจนมีทุนสะสมเท่าคนจีน ประกอบกับการคมนาคมในสมัยนั้นยังไม่สะดวกในการขนส่ง และบรรทุกข้าวมาขายในกรุงเทพฯ หรือส่งโรงสีในแถบลุ่มน้ำท่าจีน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยพ่อค้าคนกลาง ยิ่งเป็นการเปิดโอกาสให้คนจีนได้สะสมทุนและร่ำรวยจากการประกอบกิจการจนสามารถผลัดดันตนเองขึ้นมาเป็นนายทุนใหญ่ได้ เมื่อในมณฑลนครชัยศรี (ใน พ.ศ.2438 รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งมณฑลนครชัยศรีขึ้นมาโดยรวมหัวเมืองสามแห่งไว้ด้วยกัน ได้แก่ จังหวัดนครปฐม สุพรรณบุรี และสมุทรสาคร และมีที่ทำการอยู่ที่เมืองนครชัยศรี) เกิดการค้าขายแลกเปลี่ยน ตลอดจนการขยายชุมชน การสร้างชุมชนใหม่ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน พบว่ามีคนจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก จากการสำรวจสำมะโนประชากรในปี พ.ศ.2447 พบว่า มณฑลนครชัยศรีเป็นมณฑลที่มีคนจีนอาศัยอยู่มากที่สุดในภาคกลางตอนล่าง รองจากกรุงเทพมหานคร คือ มีจำนวนมากถึง 33,992 คน (Kasetsiri, 1986, p.73) และเมื่อเปรียบเทียบจำนวนประชากรในมณฑลนครชัยศรีในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2450) (Kongtaewtong, 1984, p.18) พบว่า คนจีนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในมณฑลนครชัยศรีขณะนั้นมากที่สุดเป็นอันดับ 2 รองจากคนไทย จึงนับได้ว่าคนจีนเข้ามามีบทบาทต่อเศรษฐกิจและสังคมลุ่มน้ำท่าจีนในยุคนั้นเป็นอย่างยิ่ง

อุตสาหกรรมการค้าข้าวเจริญรุ่งเรืองเรื่อยมาจนถึงรัชกาลที่ 6 เกิดการแพร่หลายของโรงสีที่ใช้เครื่องจักรบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนเป็นจำนวนมากทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ทั้งที่บริเวณจังหวัดสุพรรณบุรี

และนครปฐม การคมนาคมทางน้ำจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง จนกระทั่งมีการสร้างถนนขึ้นในปี พ.ศ.2500 โรงสีริมน้ำจึงค่อยๆ เลิกกิจการไป กลายเป็นโรงสีตามริมถนนขึ้นมาแทน

3.4 ทำสวนยกทรง : ภูมิปัญญาการเพาะปลูกแบบจีน

ในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เมื่อคนจีนที่เข้ามาขุดคลองในพื้นที่นครชัยศรีเสร็จจากงานรับจ้างก็มีได้ย้ายไปไหนอีก เพราะพื้นที่บริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำมาหากิน คนจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ทำมาหากินในเมืองไทยนี้ ส่วนหนึ่งได้แต่งงานกับคนไทยในพื้นที่และลงหลักปักฐานอยู่ที่นี่ ส่วนหนึ่งประกอบอาชีพทำนาตามคนไทยที่ตนเองแต่งงานด้วย แต่อย่างไรก็ดี อาชีพทำนาเป็นอาชีพที่คนจีนไม่ถนัดนัก ดังที่ Thongdee, Thianpathom, Woranimmaranon, U-pacham, Oros, & Thartthong (1998, p.13) บันทึกไว้ถึงลูกจ้างจีนที่ทำนาว่า

“สมัยนั้นนอกจากคนจีนแล้ว คนจากภาคอีสานก็เดินทางมารับจ้างทำงานในไร่นาด้วย แต่เจ้าของนาไม่นิยมจ้างคนจีน เพราะดำนาไม่ค่อยเป็น ทำให้หวักล้าหัก ปักดำแล้วไม่ปิดหลุม ที่สำคัญ กินข้าววันละ 5 มื้อ เจ้าของนาต้องเอาไปส่งถึงนา ทำให้ยุ่งยากลำบาก จะจ้างคนจีนก็ต่อเมื่อไม่มีแรงงานอื่นๆ”

แม้ว่าคนจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยนั้น ส่วนใหญ่ไม่ได้มีความชำนาญในการปลูกข้าว แต่ชำนาญเรื่องการค้าขาย จึงประกอบอาชีพพ่อค้ารายย่อยหรือพ่อค้าคนกลางในอุตสาหกรรมการค้าข้าว อย่างไรก็ตาม คนจีนเหล่านี้มีความชำนาญในการปลูกผักและทำสวน เมื่อเข้ามาอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนในช่วงแรก คนจีนบางส่วนได้กระจัดกระจายไปอยู่ตามที่ต่างๆ โดยแสวงหาพื้นที่ที่คนไทยไม่ได้ทำนา เนื่องจากประสบปัญหาน้ำท่วมหรือพ้นจากเวลาที่เหมาะสมแก่การทำนาแล้ว และใช้พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่เพาะปลูกพืชผักในฤดูแล้ง เช่น มะเขือ ถั่วฝักยาว เป็นต้น เช่น บริเวณตำบลบางแก้วฟ้า จังหวัดนครปฐม (Chimpalee, 1993, p.21) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คนไทยได้รู้จักกับผักของคนจีนเป็นอันมาก ส่วนคนจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในเขตอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นจีนแต้จิ๋วที่มีความชำนาญในการทำสวน

ในการปลูกผักนี้ คนจีนได้นำเอาเทคนิควิธีการทำสวนแบบยกทรงมาเผยแพร่แก่คนไทยซึ่งคุ้นเคยแต่การทำนาเพียงอย่างเดียว การทำสวนนี้ทำกันมากในพื้นที่อำเภอสามพราน ดังที่ Pornsiripong, Usuparat, Buasoung, Kamnoonwat, & Sasiwongsaroj (2005, p.134) กล่าวไว้ว่า

“เทคโนโลยีการทำสวนแบบยกทรงนี้เป็นเทคโนโลยีทางการเกษตรของคนจีนที่อพยพมาจากประเทศจีนตอนใต้นำมาเผยแพร่ วิธีการทำสวนแบบนี้มีอยู่ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม สมุทรสาคร นครปฐม สมุทรปราการ ชนบุรี และนนทบุรี คนจีนส่วนใหญ่ที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งที่สามพราน คือ กลุ่มจีนแต้จิ๋ว ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของ

คนสามพรานในปัจจุบัน ได้นำวิธีการทำสวนแบบยกร่องเข้ามาใช้ที่สามพรานด้วย แต่เดิมนั้นที่ดินในเขตสามพรานเป็นพื้นที่ทำนาเกือบทั้งหมด เมื่อคนจีนเข้ามาอยู่และบุกเบิกพื้นที่ทำสวนซึ่งทำได้เฉพาะพื้นที่ที่อยู่ริมแม่น้ำลำคลองเท่านั้น...”

เทคนิคการทำสวนแบบยกร่องนี้ได้ถูกนำมาใช้ในการปลูกผักผลไม้จนถึงปัจจุบัน

3.5 อาชีพเลี้ยงหมู : วิถีจีน ชีวิตจีนในเมืองไทย

นอกเหนือจากอาชีพเพาะปลูกแล้ว อาชีพการเลี้ยงสัตว์ยังเป็นอีกอาชีพที่คนจีนในนครปฐมนิยมทำกันมากเมื่อครั้งอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลี้ยงหมู ซึ่งทำกันมากในเขตตำบลท่าข้าม อำเภอสามพราน โดยจะเริ่มเลี้ยงเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน แต่ในปัจจุบันนี้คนจีนที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นยังประกอบอาชีพนี้กันอยู่ ดังคำกล่าวของผู้อาวุโสเชื้อสายจีนท่านหนึ่ง ในชุมชนโรมัน ตำบลท่าข้าม ที่ให้สัมภาษณ์กับยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยาว่า

“เขาบอกว่าเป็นคนจีนเลยนะที่มาบุกเบิก คนจีนนะที่มาจับจองตรงนี้...มันก็เหมือนคนจีนรุ่นที่เขาค้าขายกัน เขาตายไปหมดแล้ว แล้วก็มาเหมือนรุ่นเดียรุ่นแม่เรา เขาก็มาเลี้ยงหมูเป็นอาชีพ”

(Mungmart, 2009)

ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Li Serng, Phrompat, Raisooksiri & Noipitak (1997, p.42) ที่สัมภาษณ์ผู้อาวุโสเชื้อสายจีนในจังหวัดนครปฐม เกี่ยวกับการเลี้ยงหมูไว้ว่า ในช่วงแรกอาชีพเลี้ยงหมูเป็นอาชีพของคนจีนที่เป็นการเลี้ยงในครอบครัว ต่อมาในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาจึงมีการเลี้ยงเป็นฟาร์มหมูขนาดใหญ่ จำนวนนับหลายล้านตัวในจังหวัดนครปฐม ปัจจุบันมีเจ้าของฟาร์มหมูมีทั้งคนจีนและคนไทย รวมทั้งฟาร์มไก่ด้วย อย่างไรก็ตามพบว่าเป็นปัจจุบันอาชีพเลี้ยงหมูของคนจีนในตำบลท่าข้ามลดจำนวนลงอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากงานเลี้ยงหมูเป็นงานหนัก และผู้เลี้ยงประสบปัญหาต่างๆ เช่น หมูเป็นโรค มูลของหมูมีกลิ่นเหม็น ส่งกลิ่นรบกวนผู้อื่น จึงทำให้คนในชุมชนหันไปประกอบอาชีพอื่นแทน

3.6 โรงทอผ้าดำ : อุตสาหกรรมทอผ้าของคนจีน

นอกเหนือจากข้าวและผลิตผลทางการเกษตรแล้ว สินค้าที่ผลิตขึ้นในแถบนครชัยศรีและมีชื่อเสียงในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้แก่ “ผ้าดำย้อมมะเกลือนครชัยศรี” ซึ่งเป็นสินค้าที่ดึงดูดให้ผู้คนที่อยู่ห่างไกลเดินทางเข้ามาซื้อสินค้าที่ตลาดต้นสน จังหวัดนครปฐม กิจกรรมโรงงานทอผ้าดำนี้เริ่มต้นจากคนจีนที่มีอาชีพทอผ้า ย้อมผ้าดำ สืบทอดมาตั้งแต่สมัยอยู่เมืองจีน ประกอบกับได้อพยพมาอยู่ในพื้นที่นครชัยศรี ซึ่งในสมัยก่อนมีต้นมะเกลือ

ชุกชุม จึงได้ริเริ่มอุตสาหกรรมโรงงานทอผ้าขึ้น กรรมวิธีในการย้อมผ้าด้วยมะเกลือ นั้น ใช้วิธีนำเอาพลสุกสีดำมา บดละเอียดกรองแต่น้ำสีดำมาย้อมผ้าแล้วตาก และนำกลับมาย้อมซ้ำอีกหลายๆ ครั้งเพื่อให้ผ้ามีสีดำสนิทและเป็นมันเงา จากนั้นนำผ้าไปหมักในดินโคลนอีก 1-2 คืนแล้วนำมาซักให้สะอาด จะได้ผ้ามะเกลือที่มีสีดำทึบและสวยงาม จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสเชื้อสายจีน (Li Serng, Phrompat, Raisooksiri & Noipitak, 1997, p. 42) บริเวณซอย 2 ตลาดนครปฐม หรือซอยเทศา 2 ในปัจจุบัน มีโรงงานทอผ้าป่าน ผ้าด้ายตั้งอยู่ ส่วนบริเวณซอย 6 มีทั้งโรงงานทอผ้าและย้อมผ้าดำ เรียกว่า โรงงานผ้าดำ หรือโรงงานลงคราม จากซอย 2 เรื่อยไปจนถึง นครชัยศรีและสามพราน ช่วงที่ชุกที่สุดคาดว่ามิมีโรงงานย้อมผ้าดำทั้งหมดไม่ต่ำกว่า 100 แห่ง เป็นผ้าดีและเป็นสินค้ามีชื่อของท้องถิ่นในสมัยนั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Prametyothin (2009) ที่พบว่า บริเวณที่ตั้งของวัดมะเกลือ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม ในสมัยก่อนนั้นเป็นถิ่นที่มีต้นมะเกลือขึ้นอยู่หนาแน่น มีคนจีนมาเปิดโรงงานทอผ้า ย้อมผ้าดำจากผลมะเกลือหลายโรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณคลองแจ็ก โดยแรงงานที่อยู่ ในโรงงานย้อมผ้าดำส่วนใหญ่จะเป็นคนจีน ต่อมาเมื่อผ้าสมัยใหม่ได้รับความนิยมมากขึ้น ผ้าดำจึงเสื่อมความนิยมลงไปส่งผลให้โรงงานย้อมมะเกลือที่นครชัยศรีต้องปิดกิจการลงพร้อมกับต้นมะเกลือซึ่งในปัจจุบันได้สูญหายไปหมดเหลือเพียงไม่กี่ต้น

3.7 โตะจีนนครปฐม : ความผสมผสานที่ลงตัวของอาหารจีนในเมืองไทย

โตะจีนนครปฐมถือเป็นธุรกิจที่มีชื่อเสียงเลื่องลือไปทั่วประเทศ ด้วยรสชาติอันเอร็ดอร่อยและความหลากหลายของอาหารในสำรับโตะจีน ทำให้ธุรกิจนี้สร้างรายได้ให้กับจังหวัดนครปฐมเป็นจำนวนมากในแต่ละปี อาชีพทำโตะจีนนี้ริเริ่มจากคนจีนผู้มาจากพันทะเลซึ่งมีฝีมือในการทำอาหารเป็นทุนเดิม โตะจีนของนครปฐมนั้นมีจุดเด่นที่แตกต่างจากที่อื่นคือ ความหลากหลายของอาหาร คือ มีทั้งอาหารจีนกวางตุ้ง อาหารจีนไหหลำ และอาหารจีนกลาง ปัจจุบันมีคนจีนส่วนหนึ่งประกอบธุรกิจโตะจีน โดยจะซื้อสินค้าจากตลาดบน ตลาดล่าง หรือที่ชาวนครปฐมเรียกกันว่า “ตลาดใหญ่” ไปเป็นวัตถุดิบในการปรุงอาหาร ประมาณการว่าในนครปฐมมีผู้ทำธุรกิจโตะจีนมากกว่า 1,000 ราย และสร้างรายได้ให้จังหวัดนครปฐมมากกว่าปีละ 100 ล้านบาท (Thai Post News Team, 2009) ซึ่งจากการศึกษาของ Sriboonsong (2009) พบว่า ธุรกิจโตะจีนได้รับความนิยมเป็นอย่างมากเมื่อประมาณ 22 ปีที่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตำบลนครปฐม และส่งผลกระทบต่อ การประกอบอาชีพสวนหมวกก๊วยเลี้ยวของชาวบ้าน ซึ่งหันไปทำงานในธุรกิจโตะจีน เช่น คนล้างจาน คนยกโตะ ซึ่งใช้เวลาน้อยกว่า และไม่ต้องใช้ความประณีต อดทน เหมือนการสานหมวก

3.8 การเกิดขึ้นของ “ตลาด” กับบทบาทพ่อค้าคนจีน

คนจีนนั้นขึ้นชื่อว่าเป็นชนชาติที่มีความสามารถในการค้าขายเป็นอย่างยิ่ง เมื่ออพยพเข้ามาในประเทศไทย แม้จะมีเพียงเสื้อผืนหมอนใบ แต่ด้วยความอุตสาหพยายามก็สามารถตั้งตัวจนเป็นเจ้าของธุรกิจใหญ่ในเวลาต่อมา คนจีนเมื่อแรกเริ่มเข้ามาอยู่ในลุ่มน้ำท่าจีน นอกจากจะเป็นแรงงานรับจ้างแล้ว ส่วนหนึ่งก็ประกอบ

อาชีพค้าขาย เริ่มจากการพายเรือขายสินค้าต่างๆ ไปตามแม่น้ำท่าจีนและลำคลองที่มีอยู่มากมายหลายสาย ซึ่งต่อมาได้พัฒนามาเป็นตลาดริมน้ำหรือแพขายของดังปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

แต่เดิมตลาดจะมีเฉพาะในตัวเมืองจังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดนครปฐม ต่อมาเมื่อมีการขยายตัวของชุมชนจากผู้คนที่อพยพเข้ามาในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนอย่างต่อเนื่อง จึงเกิดการก่อตั้ง “ตลาด” ขึ้นเป็นศูนย์กลางการค้าขายแลกเปลี่ยน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามบริเวณริมฝั่งแม่น้ำลำคลองซึ่งเหมาะแก่การถ่ายสินค้าขึ้นลงและมีการคมนาคมที่สะดวก ตลาดที่สำคัญในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ ตลาดท่าช้าง ตลาดเก้าห้อง ตลาดบางลี่ ตลาดท่าพี่เลี้ยง ตลาดศรีประจันต์ ตลาดสามชุก เป็นต้น ส่วนในจังหวัดนครปฐม ได้แก่ ตลาดบางหลวง ตลาดสามพราน ตลาดต้นสน (คลองเจดีย์บูชา) ตลาดห้วยพลู ตลาดจิวราย เป็นต้น

อย่างไรก็ดี คนจีนส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่ในบริเวณอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มากกว่าจังหวัดสุพรรณบุรี (Jindamaneeroj, 2011, p.126) เนื่องจากเข้ามาเป็นแรงงานในโรงงานน้ำตาลที่นครชัยศรี แม้จะมีการยกเลิกอุตสาหกรรมดังกล่าวแล้ว ก็ยังหันไปทำสวน เลี้ยงหมู ประกอบอาชีพพ่อค้าคนกลางในพื้นที่นครชัยศรีอยู่ ประกอบกับในสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้มีการสร้างทางรถไฟสายมหาชัย ผ่านจังหวัดนครปฐมไปยังจังหวัดสมุทรสาคร และเส้นทางรถไฟสายใต้ ผ่านจังหวัดนครปฐมไปยังจังหวัดเพชรบุรี คนจีนลุ่มน้ำท่าจีนจึงนิยมตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่ในบริเวณจังหวัดนครปฐมมากกว่าจังหวัดสุพรรณบุรี เนื่องจากการคมนาคมสะดวกกว่า แม้กระนั้น แรงงานจีนก็ยังเป็นที่ต้องการ และมีบทบาทในการสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆ ในจังหวัดสุพรรณบุรี เช่น การสร้างประตูน้ำโพธิ์พระยาในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุพรรณบุรี ในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้น

นอกเหนือจากการค้าขายในลุ่มน้ำท่าจีนแล้ว คนจีนยังเป็นผู้บุกเบิกการค้าขายในตลาดจังหวัดนครปฐมอีกด้วย กล่าวคือ เมื่อประชากรเริ่มมาอยู่ในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนเพิ่มมากขึ้น ก็ได้เกิดการขยายตัวของชุมชนเข้าไปในแถบพื้นที่ดอนมากขึ้นตามลำดับ รวมถึงกลุ่มของคนจีนที่เข้ามาเป็นแรงงานในโรงงานน้ำตาลทราย ได้อพยพเข้ามาอยู่ ณ บริเวณพระปฐมเจดีย์ปัจจุบันมากขึ้น โดยใช้คลองเจดีย์บูชาซึ่งขุดขึ้นมาในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นเส้นทางหลักที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำนครชัยศรี ประกอบกับที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้วางผังเมือง อาคารสถานที่และย้ายที่ว่าการเมืองนครชัยศรีไปอยู่ที่ตำบลพระปฐมเจดีย์ บริเวณรอบพระปฐมเจดีย์ ในปี พ.ศ.2444 จึงทำให้พื้นที่ที่เคยรกร้างว่างเปล่า คลาคล่ำไปด้วยผู้คน เกิดเป็นตลาดขึ้นมาใหม่ คนจีนที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นเองก็ประกอบอาชีพค้าขาย ทำการค้าอยู่ ณ บริเวณนั้นเอง นอกจากการขุดคลองเจดีย์บูชาจะเป็นประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมน้ำตาลแล้ว เมื่อมีการสร้างทางรถไฟเชื่อมกรุงเทพฯ กับนครปฐมเข้าด้วยกัน ก็ยิ่งส่งผลให้การค้าขายบริเวณแม่น้ำท่าจีน โดยเฉพาะเมืองนครชัยศรีทวีความสำคัญยิ่งขึ้น ตลาดปากคลองเจดีย์บูชาหรือตลาดต้นสน จึงกลายเป็นตลาดที่สำคัญของ

จังหวัด เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกผักผลไม้ต่างๆ ที่รับมาจากตลาดนครปฐมเพื่อจำหน่ายแก่ชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียง (Li Serng, Phrompat, Raisooksiri & Noipitak, 1997, p.41)

จะเห็นได้ว่า บทบาททางการค้าของคนจีนในลุ่มน้ำท่าจีนเป็นบทบาทที่เด่นและเห็นได้ชัดเจนที่สุดในบรรดาอาชีพต่างๆ ที่เข้ามาทำ ทั้งนี้ด้วยลักษณะนิสัยที่ยึดมั่นเพียร หนักเอาเบาสู้ง ไม่เกียจงาน และความชำนาญในการค้าขายซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของคนจีน จึงส่งผลให้คนจีนที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้นประสบความสำเร็จในการค้า

บทบาทของคนจีนในฐานะผู้นำทางการค้าในตลาดลุ่มน้ำท่าจีนนั้น ปรากฏให้เห็นได้ชัดเจนจากคำสัมภาษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนผู้อาวุโสท่านหนึ่งซึ่ง Li Serng, Phrompat, Raisooksiri & Noipitak (1997, p.44) ได้บันทึกไว้ว่า

“เมื่อเข้าไปในตลาดเนี่ยจะมีแต่ภาษาจีน จีนแต่จิวทั้งตลาดเลย ถ้าใครพูดภาษาจีนแต่จิวไม่ได้ เรียกว่าเข้าตลาดไม่ได้ ในวงสังคมใหญ่ๆ ย้อนหลังไปประมาณ 50-60 ปี ไม่ว่าจะแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานเปิดโรงสี งานไหว้เจ้า ตามศาลเจ้าต่างๆ ถ้าพูดภาษาจีนไม่ได้ แทบจะไม่ต้องเข้าไปเลย เพราะไม่มีใครพูดภาษาไทยกัน เพราะฉะนั้นภาษาจีนจึงแข็งแกร่ง แทรกซึมไปยังคนไทย โรงเรียนจีนในตลาดเฉพาะในอำเภอเมืองฯ ที่ตั้งเป็นทางการมีประมาณ 5 แห่ง แต่ว่าเลิกไปตั้งแต่ปี พ.ศ.2497 แต่ขณะนี้ก็ยังพอมียู่ที่เป็นทางการ 1 แห่ง ซึ่งโรงเรียนจีนที่มีทุกอำเภอ สอนภาษาแต่จิว ไม่ใช่ภาษาแมนดาริน”

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า คนจีนมีบทบาทต่อการค้าขายในจังหวัดนครปฐมมากถึงขนาดที่ว่าการติดต่อค้าขายในตลาดจะต้องใช้ภาษาจีนเป็นหลัก เนื่องจากพ่อค้าแม่ค้าส่วนใหญ่ในตลาดล้วนแต่เป็นคนจีนแทบทั้งสิ้น ในส่วนของจังหวัดอื่นในแถบลุ่มน้ำท่าจีนเอง ก็ปรากฏว่าคนจีนอยู่อาศัยและมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจในตลาดไม่ต่างกัน ในเวลาต่อมาเจ้าของตลาดส่วนใหญ่จึงเป็นคนจีน เช่น ตลาดเก้าห้อง ตลาดสามชุก ในจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น

นอกเหนือจากการเป็นพ่อค้าแม่ค้าแล้ว เมื่อเก็บหอมรอมริบเงินได้มากขึ้น คนจีนส่วนหนึ่งก็ได้เขยิบฐานะขึ้นมาเป็นพ่อค้าคนกลาง ด้วยการล่องเรือนำสินค้าไปแลกเปลี่ยนกับข้าวของชาวบ้านหรือรับซื้อ ซึ่งราคาที่รับซื้อนั้นไม่แน่นอน ตามแต่จะตกลงกัน เมื่อซื้อข้าวได้แล้วก็นำมาขายต่อที่กรุงเทพฯ นับได้ว่าพ่อค้าคนกลางคนจีนเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อการค้าขายข้าวในแถบลุ่มน้ำท่าจีนเป็นอย่างมาก

4. อัตลักษณ์และการดำรงชาติพันธุ์ของคนจีนในลุ่มน้ำท่าจีน

คนจีนในประเทศไทยมีลักษณะเฉพาะที่เป็นอัตลักษณ์เด่นชัด คือ ความขยันขันแข็ง ตั้งใจทำงานอย่างอดทน ไม่เลื่องงาน โดยมีจุดหมายที่ต้องการความมั่นคงก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ คนจีนส่วนใหญ่ที่อพยพมาทำมาหากินในไทยเป็นคนจีนชนบทที่มาจากตอนใต้ของประเทศจีนซึ่งแห้งแล้งและมีภัยธรรมชาติ ตลอดจนภาวะสงคราม อันทำให้ผู้คนอดอยากและยากจน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องผลักดันให้คนจีนเหล่านี้ต้องขยันมัธยัสถ์ และอดออมเพื่อความอยู่รอดของตนและครอบครัว

จากการศึกษาบทบาทของคนจีนในการพัฒนาลุ่มน้ำท่าจีน เราสามารถแบ่งคนจีนในลุ่มน้ำท่าจีนออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1) กลุ่มแรงงาน คนจีนกลุ่มนี้เมื่ออพยพเข้ามาในแถบลุ่มน้ำท่าจีนยังไม่มีทุน ก็เริ่มจากการทำงานรับจ้างเป็นกรรมกร ทั้งรับจ้างขุดลอกคูคลอง ทำถนน เป็นกสิกรจับกังทำงานในโรงสีข้าว โรงงานน้ำตาล เมื่อเก็บหอมรอมริบได้ ก็พัฒนาตนเองขึ้นมาเป็นพ่อค้าคนกลาง นำผลิตภัณฑ์ต่างๆ มาแลกเปลี่ยนกับสินค้าการเกษตรในต่างพื้นที่ เช่น นำเสื้อผ้า เครื่องบริโภคต่างๆ ไปแลกเปลี่ยนกับข้าวกับชาวนา แล้วนำข้าวที่ได้มาขายให้พ่อค้ารายใหญ่ อีกต่อหนึ่ง ขณะที่ส่วนหนึ่งก็ใช้ความชำนาญในการทำเรือกสวนไร่ร่นา และเลี้ยงสัตว์ที่มีอยู่แต่เดิม มาลงหลักปักฐานทำสวนเกษตรตามแบบที่ตนถนัดในพื้นที่แถบลุ่มน้ำท่าจีนซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ค่อยๆ ก่อร่างสร้างตัวจนมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2) กลุ่มนายทุน เมื่อรัชกาลที่ 3 ทรงฟื้นฟูการผูกขาดภาษีอากรขึ้นมาอีกครั้ง ทำให้มีการเพิ่มภาษีอากรใหม่ๆ ขึ้นมาจำนวนมาก เช่น ภาษีฝิ่น ไม้เสา ไม้ไผ่สีสุก กระจ๊ะ การจับปลา อากรค่าน้ำ สุรา ปลาแห้ง ถ่าน พิษล้มลุก บ่อนเบี้ย (การพนัน) ฝิ่น น้ำอ้อย เตาสุรา และอื่นๆ (Jindamaneeroj, 1989, p.83) ส่งผลให้คนจีนกลุ่มที่มีทุนอยู่แล้วมีโอกาสเข้ามาทำงานรับใช้ราชสำนักไทยในฐานะเจ้าภาษีนายอากร กลุ่มนี้จะได้รับบรรดาศักดิ์ในฐานะขุนนาง รายได้ที่เจ้าภาษีนายอากรเก็บเกินจำนวนประมุขจะถือเป็นกำไร ทำให้มีโอกาสสะสมทุนต่อไปมากขึ้นและก้าวกระโดดมากกว่ากลุ่มแรก

อย่างไรก็ดี ด้วยบริบทแห่งยุคสมัยของต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งสังคมไทยยังอยู่ในระบบไพร่-ทาส ขนชั้นแรงงานที่เป็นคนไทยต้องทำงานภายใต้ระบบอุปถัมภ์ที่ต้องมีเจ้าขุนมูลนาย ไม่สามารถอพยพไปทำงานอิสระตามใจชอบได้อย่างคนจีนที่เป็นแรงงานเสรีซึ่งเสียภาษีให้กับรัฐ จึงทำให้โอกาสในการพัฒนาความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของกลุ่มคนจีนมีมากกว่าคนไทยอย่างเห็นได้ชัด แต่แม้จะมีการเลิกทาสในเวลาต่อมา คนไทยก็ยังมีความกระตือรือร้นในการทำงานน้อยกว่าคนจีน ดังที่สกินเนอร์ (Kasetsiri, 1986, p.90) ได้กล่าวเปรียบเทียบลักษณะของคนไทยกับคนจีนไว้ว่า

“...ยิ่งกว่านี้ ก่อนถึงยุคสมัยใหม่คนไทยยังสามารถเลี้ยงตนเองได้ในทางเศรษฐกิจมากกว่าเพื่อนคนจีน ซึ่งอยู่ในสภาพที่ตรงกันข้าม ภายใต้สถานการณ์เหล่านี้ คนไทยจึง

เห็นว่าความมั่งคั่งเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นนัก และการทำงานหนักเป็นเรื่องไร้เหตุผล ในโลกของคนไทยการบริโภคและความสนุกสนานรื่นเริงเป็นสิ่งที่จะต้องทำทันทีในการดำเนินชีวิต นั่นก็คือไม่ต้องรอคอยและมีเป้าหมายของชีวิต คนไทยรู้จักใช้ชีวิตอย่างสนุกสนานในโลกปัจจุบัน ไม่มีอะไรมาบังคับให้ทำอย่างอื่น อย่างไรก็ตาม ชาวนาจีนมีเหตุผลอย่างแท้จริงในการมั่งคั่ง ต้องเสียสละความสนุกสนานเพลิดเพลินเพื่องาน ฉะนั้น ภายใต้สภาพการณ์เหล่านี้ การทำงานอย่างไม่หยุดยั้งเพื่อประโยชน์ในภายภาคหน้าจึงเป็นค่านิยมอยู่ในตัว...”

เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ว่าคนจีนจะเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย แต่ก็ได้ละทิ้งอุปนิสัยชนชั้นแข็ง อันเป็นอัตลักษณ์ของชนชาติ ยังคงสามารถรักษา “พรมแดนทางชาติพันธุ์” (ethnic boundaries) (Fredrik Barth, 1969) ไว้ได้อย่างเหนียวแน่น พรมแดนที่ว่านี้ มิได้แบ่งโดยลักษณะของพื้นที่ หรือความแตกต่างทั่วไปทางวัฒนธรรมเท่านั้น หากแต่ใช้พฤติกรรมทางสังคมที่มีความเกี่ยวพันกับการยอมรับของสมาชิกและการสร้างความแตกต่างของกลุ่มวัฒนธรรม ซึ่งความขยันขันแข็งของคนจีนก็เป็นที่ยอมรับกันในหมู่ผู้คนที่อาศัยอยู่ในแถบลุ่มน้ำท่าจีน

ค่านิยมประหยัด มั่งคั่ง อุดม และขยันขันแข็งของคนจีนนี้ สะท้อนให้เห็นเด่นชัดในสุภาชิตที่มาจากจีนตอนใต้ที่กล่าวถึงความหมายลึกซึ้งของความร่ำรวยอันเป็นสุภาชิตที่ยังใช้กันในปัจจุบันของหมู่คนที่อพยพมาจากจีนตอนใต้ เช่น “เงินบันดาลได้ทุกอย่างทุกอย่าง” “สมบัติต่อสมบัติ” “เงินทำให้ติดต่อกับพระเจ้าได้” ขณะที่ค่านิยมเรื่องความร่ำรวยของคนไทยนั้นมักเป็นไปในทางสมถะ เช่น “จงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่” “เสียเงินดีกว่าเสียเกียรติ” หรือ “จงรักตัวเองมากกว่ารักทรัพย์สิน” เป็นต้น (Kasetsiri, 1986, p.97) สิ่งเหล่านี้สะท้อนได้ดีว่า เหตุผลทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญที่กระตุ้นให้คนจีนต้องอพยพทิ้งบ้านเรือนมาตายเอาดาบหน้าในเมืองไทย และการทำมาหากินในเมืองไทยมิใช่แค่การทำมาหากินเพื่อ “ยังชีพ” เท่านั้น แต่เป็นการทำมาหากินที่มีเป้าหมายสูงสุดคือ “การก้าวไปสู่ความมั่งคั่ง” อีกด้วย

อย่างไรก็ดี ผู้อพยพคนจีนเมื่อย้ายมาอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนเป็นจำนวนมากก็ได้ต่างคนต่างอยู่ หากแต่ยังมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มตามความเชื่อ มีสิ่งที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจร่วมกันปรากฏเป็นร่องรอยของการเข้ามาอาศัยและขยายตัวของชุมชนคนจีน ในรูปแบบของศาลเจ้าแบบจีนและสมาคมจีนอันเกิดมาพร้อมกับการตั้งถิ่นฐานชุมชนนั้นๆ ซึ่งพบเห็นได้ตลอดบริเวณลุ่มน้ำท่าจีน อาทิ ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ศาลเจ้าฮกเฮงตัว ตลาดบางลี่ จังหวัดสุพรรณบุรี ศาลเจ้าพ่อศรีประจันต์ ตลาดศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ศาลเจ้าแม่ทับทิม ตลาดบางหลวง นครปฐม ศาลเจ้าแม่เซ่งเนี่ย ตลาดดอนหวาย นครปฐม ศาลเจ้า

แม่เทียนโหวเสี่ยวบ้อ ตลาดห้วยพลู นครปฐม ศาลเจ้าโรงเจเซงเฮียงตัว ศาลเจ้าพ่อกวนอู ศาลเจ้าแม่จួយ้วยเนี้ย ศาลเจ้าปูนเถ่ากง ท่าฉลอม สมุทรสาคร และศาลเจ้าพ่อหลักเมือง มหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร เป็นต้น

“โรงเจเหยียนเต่าตัว ปูนเถ่ากง” หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “โรงเจชอย 2” เป็นโรงเจที่ใหญ่ที่สุดในภาคกลาง ปัจจุบันตั้งอยู่บริเวณถนนเทศบาลชอย 2 อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครปฐม โรงเจดังกล่าวเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยเป็นโรงเจที่แยกตัวออกมาจากโรงเจที่ตำบลจิวราย ซึ่งสันนิษฐานกันว่าการแยกออกมานั้นน่าจะมาพร้อมกับกลุ่มคนที่เคารพนับถือในองค์เทพเจ้าหรือกลุ่มคนที่ไม่มีความพึงพอใจในการเดินทาง จึงได้อัญเชิญองค์เทพเจ้าที่สถิตอยู่ ณ โรงเจตำบลจิวรายมาอยู่ที่นี้ โดยโรงเจดังกล่าวได้ชื่อว่าเป็นโรงเจที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดนครปฐมและเป็นโรงเจที่ใหญ่ที่สุดในภาคกลาง (Palee, 2009) และมีบทบาทในการดำรงอัตลักษณ์ของคนจีนในจังหวัดนครปฐมเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากเหนือจากศาลเจ้าต่างๆ แล้ว คนจีนยังมีการรวมตัวกันในรูปแบบขององค์กรทางสังคมที่เรียกว่า “สมาคม” เนื่องจากรากฐานของกลุ่มคนจีนโดยทั่วไปนั้นมักตั้งอยู่บนความสัมพันธ์หรือความผูกพันทางสังคมเป็นหลัก ทั้งนี้โดยลักษณะดั้งเดิมของการรวมกลุ่มกันของคนจีนนั้นเกิดจากความผูกพันในค่านิยมของการยึดถือระบบเครือญาติและระบบถือคล้ายเป็นเครือญาติเดียวกัน เช่น การร่วมสาบาน เป็นต้น (Teerrakkitsakul, 1993, p.22) สมาคมเหล่านี้นอกเหนือจากจะเป็นการรวมตัวกันเพื่อเหตุผลทางเศรษฐกิจแล้ว ยังมีจุดมุ่งหมายในการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่สมาชิก สมาคมเหล่านี้มีบทบาทในการควบคุมชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนพิทักษ์ผลประโยชน์ของชาวจีนด้วยกันทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการควบคุมการแข่งขันการค้า กำหนดราคา ใกล้เคียงข้อพิพาท จัดระบบสวัสดิการ และเป็นตัวกลางระหว่างเอกชนกับรัฐบาลในการป้องกันและสิทธิของคนจีนอีกด้วย ในส่วนของสมาคมภาษาพูดในท้องถิ่นต่างๆ เช่น สมาคมแต้จิ๋ว สมาคมฮากกา ก็ยังดำเนินการในเรื่องการจัดสถานพยาบาล วัดจีน ศาลเจ้า สุสาน และจัดให้มีโรงเรียนจีนเพื่ออบรมบุตรหลานชาวจีนด้วย (Sukpan, 1996, p.2)

สำหรับกลุ่มคนจีนในลุ่มน้ำท่าจีนนั้นยังเกี่ยวเนื่องส่วนรวมด้วยการจัดตั้งสมาคมและมูลนิธิเพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ขึ้นมาเป็นจำนวนมาก เช่น มูลนิธิสุศาลานุเคราะห์นครปฐม มูลนิธิปฐมธรรม มูลนิธิเลื่อมใสพุทธคุณแห่งตระกูลแช่ลี่ มูลนิธิโพธิ์จวนตั้งนครปฐม เป็นต้น ซึ่งความช่วยเหลือเหล่านี้มีให้แก่บุคคลทุกชนชาติไม่จำกัดอยู่ในเฉพาะชนชาติจีนเท่านั้น

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าสมาคมและมูลนิธิต่างๆ ของคนจีนในประเทศไทย ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการดำรงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไว้ได้อย่างเหนียวแน่น สมาคมเป็นศูนย์กลางของชุมชนคนจีนบริหารโดยกลุ่มคนจีนด้วยกัน และมีส่วนสำคัญยิ่งในการส่งเสริมบทบาทความเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจแก่คนจีนที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในประเทศไทยจนมีฐานะมั่นคงเป็นปึกแผ่นจนทุกวันนี้

5. บทสรุป

แม้ว่าสังคมในปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปและลูกหลานคนจีนได้ผสมผสานกลมกลืนจนกลายเป็นคนไทยไปแล้วทั้งสิ้น แต่ความเป็นคนเชื้อสายจีนก็ยังมีอยู่ในสายเลือด และด้วยคำสอนที่เน้นเรื่องความซื่อสัตย์และให้ลูกหลานขยันทำมาหากินนี้เอง จึงทำให้กิจการของคนไทยเชื้อสายจีนรุดหน้าต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน การศึกษาเรื่องราวบทบาทของคนจีนในการพัฒนาลุ่มน้ำท่าจีนผ่านงานยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนี้นอกเหนือจากจะทำให้เข้าใจถึงประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์จีนในพื้นที่แล้ว ยังทำให้เกิดความเข้าใจในอัตลักษณ์และการดำรงชาติพันธุ์ผ่านการรวมกลุ่มกันของคนจีนอีกด้วย สำหรับในอนาคต ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะได้มีการทำวิจัยเพื่อศึกษาบทบาทของคนจีนในการพัฒนาพื้นที่อื่นๆ ว่ามีความเหมือนหรือต่างกันหรือไม่ก็น่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการทำความเข้าใจกับอัตลักษณ์ของคนจีนในประเทศไทยมากขึ้น

เชิงอรรถ

- ¹ คลองโยงจะเริ่มขุดขึ้นครั้งแรกเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่คลองมีลักษณะแคบและตื้นเขิน จึงมีการขุดลอกคลองอยู่เรื่อยๆ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงมีการขุดคลองให้ลึกขึ้น
- ² คลองเจดีย์บูชาเริ่มขุดครั้งแรกในปี พ.ศ.2401
- ³ คลองแจ็กเริ่มขุดครั้งแรกเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่จากการศึกษาของยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นพบว่าน่าจะขุดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5
- ⁴ คลองมหาสวัสดิ์เริ่มขุดครั้งแรกในปี พ.ศ.2403
- ⁵ คลองนราภิรมย์เริ่มขุดครั้งแรกในปี พ.ศ.2421
- ⁶ คลองจินดาเริ่มขุดครั้งแรกเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่จากการศึกษาของยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นพบว่าน่าจะขุดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5

เอกสารอ้างอิง

- Chimpalee, N. (1993). *Socio-economic development and the population migration in Nakhon Chai Si District, Nakhon Pathom province*. Research and Development Institute, Silpakorn University. (in Thai)
- Fredrik Barth. (Editor). (1969). *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Boston: Little, Brown and Company.
- Hor Jor Chor., Ror.5 Mor.2. 19/4. "The report of Chao Phraya Yommaraj". (in Thai)

- Inprakon, T. (2009). Tracing Lives along Mahasawat Canal. Mahidol Wittayanusorn School, Nakhon Pathom Province. Youth Research in Local History of Central Thailand. Thailand Research Fund (TRF). (Mimeographed). (in Thai)
- Jindamaneeroj, S. (1989). *Research Report on Social History of Tha Chin Basin Community*. Bangkok: Research Center of Silpakorn University. (Mimeographed). (in Thai)
- Jindamaneeroj, S. (2011). *Social History of Tha Chin Basin Community*. Bangkok: Sangsan Press Co., Ltd. (in Thai)
- Kasetsiri, C. (Editor). (1986). *Chinese Society in Thailand: An Analytical History*. Bangkok : Thai Wattana Panich. (in Thai)
- Khamsatit, P. (2009). *Searching of the Lost Craftsmanship*. Ban Khlong Sawang Arom School, Nakhon Pathom Province. Youth Research in Local History of Central Thailand. Thailand Research Fund (TRF). (Mimeographed). (in Thai)
- Khumpongpan, J. (2009). *Way of Life of Khlong Jinda Community*. Preedaramwittayakom School, Nakhon Pathom Province. Youth Research in Local History of Central Thailand. Thailand Research Fund (TRF). (Mimeographed). (in Thai)
- Kongtaewtong, M. (1984). *The Economics of Rice and Sugar in Tha Chin River Basin (A.D.1855-1910)*. Master's thesis, Silpakorn University, Nakhon Pathom.
- Lertpanichkul, S., (2002). *Make a Living: Early Rattanakosin Thai Economy*. Bangkok: Matichon. (in Thai)
- Li Serng, T., Phrompat, T., Raisooksiri, B. & Noipitak, W. (1997). *The role of Thai-Chinese People in Developing the Economic of Western Region: A case study of Nakhon Pathom Province*. Huachiew Chalermprakiet University. (Mimeographed). (in Thai)
- Mungmart, W. (2009). *Evangelism in the Roman community of Nakhon Pathom Province*. Wat Rai Khing Wittaya School, Nakhon Pathom Province. Youth Research in Local History of Central Thailand. Thailand Research Fund (TRF). (Mimeographed). (in Thai)
- Palee, N. (2009). *Chedi Bucha Canal and Chinese's Way of Life (Rong Che Soi Song)*. Sriwichaiwittaya School, Nakhon Pathom Province. Youth Research in Local History of Central Thailand. Thailand Research Fund (TRF). (Mimeographed). (in Thai)

- Parnsung, S. (2009). *Tracing Sunthorn Phu and Looking Back to Khlong Yong*. Ban Khlong Yong School, Nakhon Pathom Province. Youth Research in Local History of Central Thailand. Thailand Research Fund (TRF). (Mimeographed). (in Thai)
- Pinmanee, P. (2009). *Khlong Jinda Community's Way of Life: Seedling Nursery*. Wat Jindaram School, Nakhon Pathom Province. Youth Research in Local History of Central Thailand. Thailand Research Fund (TRF). (Mimeographed). (in Thai)
- Pornsiripong, S., Usuparat, P., Buasoung, A., Kamnoonwat, D. & Sasiwongsaroj, K. (2005). *Way of Life of Community in Nakhon Chai Si Basin*. Bangkok: Ake Pim Thai Co., Ltd. (in Thai)
- Prametyothin, W. (2009). *The Legend of Makluea Temple*. Wat Makluea School (Kanchanaluk), Nakhon Pathom Province. Youth Research in Local History of Central Thailand. Thailand Research Fund (TRF). (Mimeographed). (in Thai)
- Research and Development Institute, Silpakorn University. (1989). *The Study of Society and Culture of Western Region*. Nakhon Pathom: Silpakorn University Press. (in Thai)
- Skinner, G.W. (1957). *Chinese Society in Thailand: Analytical History*. New York: Cornell University Press.
- Sriboonsong, K. (2009). *Kui Loey Hat that (will) be disappeared*. Mahidol Wittayanusorn School, Nakhon Pathom Province. Youth Research in Local History of Central Thailand. Thailand Research Fund (TRF). (Mimeographed). (in Thai)
- Sukpan, B. (1996). *The Role of Chinese People in Thailand*. Faculty of Journalism and Mass Communication, Thammasat University. (Mimeographed). (in Thai)
- Teerrakitsakul, P. (1993). *The Development of Bangkok Chinese Associations Role towards Ethnic Chinese (A.D.1942-1992)*. Master's thesis, Thammasat University, Bangkok. (in Thai)
- Thai Post News Team. (2009). *Chinese Banquet Business: Nakhon Pathom's Good Stuff*. Retrieved from <http://www.thaipost.net/node/4894> (in Thai)
- Thanapokai, T. (2005). Thai policies for Chinese People in Various Eras. *Art & Culture Magazine*, 26(4), 110-121. (in Thai)

- Thongdee, A., Thianpathom, W., Woranimarnnon, S., U-pacham, S., Oros, W., & Thartthong, S. (1998). *Research Report of Community Development and Change in Phutthamonthon District of Nakhon Pathom Province*. Research Institute of Languages and Cultures for Rural Development, Mahidol University. (Mimeographed). (in Thai)
- Wallipodom, S., (1982). Nakhon Chai Si. *Muang Boran*, 8(3), 7-23.
- Wongtes, S. (2009). *Tha Chin River, Tha (Sampow), Chinese Community*. Retrieved from <http://www.sujitwongthes.com/2009/09/แม่น้ำท่าจีน-ท่าสำเภา/>
- Wongwipark, C. (1988). *The Study of Ethnic Groups in the Western Region*. In Society and Culture of the Western Region Conference. Nakhon Pathom: Faculty of Education, Silpakorn University. (in Thai)